

LUND UNIVERSITY

Paired Reading: Ett försök i sju kommuner med lästräning för familjehemsplacerade barn

Tideman, Eva; Sallnäs, Marie; Vinnerljung, Bo; Forsman, Hilma

2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tideman, E., Sallnäs, M., Vinnerljung, B., & Forsman, H. (2013). *Paired Reading: Ett försök i sju kommuner med lästräning för familjehemsplacerade barn*. Allmänna barnhuset.

Total number of authors:

4

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Paired Reading

Ett försök i sju kommuner med lästräning
för familjehemsplacerade barn

Eva Tideman, Marie Sallnäs, Bo Vinnerljung och Hilma Forsman

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Stockholms
universitet

2013

Paired Reading

Ett försök i sju kommuner med lästräning
för familjehemsplacerade barn

Eva Tideman, Marie Sallnäs, Bo Vinnerljung och Hilma Forsman

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Stockholms
universitet

Institutionen för socialt arbete

Paired Reading

Ett försök i sju kommuner med lästräning för familjehemsplacerade barn

Författare: Eva Tideman, Marie Sallnäs, Bo Vinnerljung och Hilma Forsman

ISBN 987-91-86759-18-6

Foto framsida: Allmänna Barnhuset

Copyright: Allmänna Barnhuset och författarna

Tryck: Edita Västra Aros, 2013

Förord

Forskning visar tydligt att samhällsvårdade barn går ut i livet med sämre skolunderbyggnad än andra jämnåriga, vilket med stor sannolikhet är den största riskfaktorn för placerade barns livsmöjligheter. Barns tidiga läsförmåga har starka samband med alla former av framtida skolresultat.

För Stiftelsen Allmänna Barnhuset var det därför naturligt att på olika sätt stödja projektet Paired Reading.

Ett stort tack till alla som bidragit till det framgångsrika arbetet. Jag hoppas att rapporten kan stimulera fler kommuner till att starta ett lokalt Paired Reading-arbete, som ytterst skulle gagna många barn.

För Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Stockholm november 2013

Bodil Långberg

Författarnas förord

Det svenska Paired Reading projektet har framgångsrikt avslutats. Det blev möjligt tack vare de medverkande sju kommunerna i kombination med finansieringen från Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Socialstyrelsen. Specialpedagogerna i kommunerna gjorde det mesta av själva arbetet. Vi är imponerade av er yrkesskicklighet och engagemang. Utan den öppenhet och vilja som familjehemsföräldrarna i de sju medverkande kommunerna så tydligt visade, hade dock inte projektet gått att genomföra. Stort tack till er alla!

Drygt 80 barn 8-12 år samläste med sina familjehemsföräldrar under fyra månader, genomförde testerna och hjälpte oss att på olika sätt förstå hur de upplevde sin läsning och sitt skolarbete. Tack för ert tålamod och lycka till med skolan de kommande åren!

Särskilt tack till Julia Alfano och Phil Stringer vid Children's Services Department, Winchester, England, som gav oss ovärderlig hjälp genom att entusiastiskt ställa sitt kunnande till vårt förfogande. En förebild för internationellt samarbete!

Att få godkända betyg från grundskolan utgör den bästa prediktorn för ett fungerande vuxenliv. För att framgångsrikt klara skolan är en god läsförmåga ovärderlig; att ta steget från "learning to read" till "reading to learn". Vi önskar att alla barn ska få denna möjlighet!

Om författarna

Eva Tideman är psykolog och docent Lunds universitet, Psykologiska institutionen. Hon undervisar framför allt inom områdena barnpsykiatri och barnneuropsykologi, inom vilka hon också är kliniskt verksam.

Marie Sallnäs är professor i socialt arbete vid Stockholms universitet. Hennes forskning är främst inriktad på den sociala barnvården och särskilt socialtjänstens placering av barn och ungdomar utanför hemmet.

Bo Vinnerljung är professor i socialt arbete vid Stockholms universitet. Hans forskning rör huvudsakligen socialt utsatta barns utveckling, placerade barn hälsa och skolgång samt adoption. Han arbetar främst med registerforskning och interventionsstudier i tvärvetenskapliga forskargrupper.

Hilma Forsman är doktorand i socialt arbete vid Stockholms universitet. Hennes huvudsakliga forskningsområde är skolstödande insatser för socialt utsatta barn.

Innehållsförteckning

	Förord	3
	Om författarna	4
■	Sammanfattning	6
	Två frågor ställdes i utvärderingen	6
	Sammanfattande slutsats	6
■	Bakgrund	7
	Varför är läsning viktig?	7
	Från ”learning to read” till ”reading to learn”	8
■	Paired Reading och det svenska försöksprojektet	9
■	Genomförande av projektet	10
■	Metod	11
	En före-efterstudie	11
	Undersökningsgruppen	11
	Bortfall	11
	Testförfarande och instrument	12
	Kognitiv testning	13
	Lästester	13
	Statistisk analys	14
■	Programmets genomförande	15
■	Resultat	16
■	Diskussion	19
	Jämförelser med det engelska försöket	21
	Begränsningar	21
	Implikationer för praktiken	21
■	Referenser	23
■	Bilagor	25
	Bilaga 1. Till dig som är Familjehemsförälder	26
	Bilaga 2. Guide till Parläsning	30
	Bilaga 3. Fem-finger-testet	33
	Bilaga 4. Läsdagbok	34
	Bilaga 5. Parläsning - veckoöversikt	35
■	Barnhusets senast utgivna böcker	36
■	Barnhusets senast utgivna rapporter	36

Sammanfattning

Sju kommuner genomförde ett försök med Paired Reading (parläsning) med syfte att förbättra läsförmågan hos familjehemsplacerade barn. I försöket utbildades familjehemsföräldrar i en enkel metod som bygger på läsning med barnen 20 minuter/dag, tre gånger i veckan under en 16-veckorsperiod. Försöket utvärderades genom jämförelser av barnens testade läsfärdigheter före (T1) och efter lästräningen (T2). I jämförelserna minskades testvärdena vid T2 med ett estimat av tidseffekten (den förbättring som förväntas även om barnen inte hade deltagit i försöket). Dessutom samlade vi in information om hur läsningen fungerade i familjehemmen. Rapporten baseras på analyser av 81 barn, huvudsakligen placerade i långvarig familjehemsvård, som gick i årskurserna 2-6 (8-12 år).

Två frågor ställdes i utvärderingen:

1. Är det möjligt att genomföra ett program där familjehemsföräldrar regelbundet och under en längre sammanhängande tid läser med de placerade barnen?

Ja, det är möjligt. Bortfallet var mycket lågt (2.4% bland de som påbörjade försöket) och enligt familjehemmens rapportering läste den stora majoriteten (90%) minst mellan två och tre gånger/vecka, det vill säga de hade enligt vår bedömning genomfört programmet på ett godtagbart sätt.

2. Förbättrar Paired Reading barnens läsförmåga?

Oavsett ålder/årskurs fick barnen vid T2 bättre resultat på testerna där läsaldern graderades (LäSt NonOrd och LäSt Ord). Förbättringen motsvarade

i genomsnitt 11 månader. Om man räknar bort tidseffekten förbättrade barnen sin läsålder med cirka sju månader ("nettoförbättring"). Barnen förbättrade också sitt ordförråd markant, mätt med ett deltest i WISC-IV.

Ytterligare två tester administrerades till de yngre barnen i åk 2-3; Bokstavskedjor och Ordkedjor. Även dessa testresultat visade på signifikanta förbättringar över tid. Det innebär att de yngre barnen förbättrade sin läsförmåga enligt samtliga fem tester (WISC-IV Ordförråd, LäSt NonOrd, LäSt Ord, Bokstavskedjor och Ordkedjor).

För de äldre barnen i åk 4-6 användes ytterligare fem tester utöver LäSt Non Ord/LäSt Ord och Ordförråd i WISC-IV. Av dessa fem tester visade ett på en statistisk signifikant förbättring (Teckenkedjor) och ett visade en tendens till förbättring (Ordkedjor). Tre visade bara på svaga tendenser till förbättring (Meningskedjor och läsförståelsetesterna Draken och Isbjörnen). De äldre barnen hade med andra ord klara förbättringar på fyra av åtta tester (WISC-IV Ordförråd, LäSt NonOrd och LäSt Ord samt Teckenkedjor), en tendens till förbättring på ett test (Ordkedjor) men bara svaga tendenser till förbättring på tre tester (Meningskedjor, Draken och Isbjörnen).

Sammanfattande slutsats

Paired Reading är ett genomförbart lässtödsprogram för familjehemsplacerade barn. Det har i denna före-efterstudie visat sig förbättra läsförmågan hos barn i årskurs 2-6.

Bakgrund

I rapporten redovisas resultaten från ett utvecklingsprojekt i sju kommuner där familjehemsplacerade barn lästränats med hjälp av en strukturerad metod – Paired Reading (parläsning). Projektet har genomförts i samarbete mellan de sju kommunerna (Linköping, Västerås, Jönköping, Värnamo, Näs-sjö, Huddinge, Sundbyberg), Stiftelsen Allmänna Barnhuset samt forskare vid Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet och Institutionen för psykologi vid Lunds Universitet. Forskarna (rapportförfattarna) har ansvarat för och genomfört utvärderingen av projektet som har finansierats genom anslag från Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Socialstyrelsen samt med medel från de deltagande kommunerna.

Varför är läsning viktig?

Det finns flera bakomliggande skäl till att projektet och utvärderingen genomförts. Forskning från en lång rad länder inklusive Sverige visar övertygande att samhällsvårdade barn går ut i livet med avsevärt sämre skolunderbyggnad än andra jämnåriga (Berlin et al, 2011; Vinnerljung et al, 2005; Vinnerljung et al, 2010). De får sämre betyg i grundskolan än andra barn med samma begåvning, de är med andra ord underpresterande i förhållande till sina förutsättningar. I ung vuxen ålder har de sämre utbildning än jämnåriga med samma kognitiva förmåga men även jämfört med andra som hade samma betyg från åk 9 i grundskolan (Vinnerljung et al, 2010; Vinnerljung & Hjern, 2011). I internationell forskning beskrivs dåliga skolresultat/låg utbildning som den sannolikt största riskfaktorn för placerade barns livschanser (Jackson, 1994). Svensk registerforskning har bekräftat denna hypotes genom analyser av befolkningsdata. Familjehemsplacerade barns höga överrisker för psykosociala problem i unga år kan till stor del statistiskt förklaras av en avsevärt högre förekomst av dåliga skolresultat, jämfört med jämnåriga (Vinnerljung et al, 2010; Berlin et al, 2011). Att ge barn i samhällsvård systematiskt stöd i skolarbetet är därför nödvändigt om vi vill förbättra deras framtidsutsikter. I Sverige har detta hittills huvudsakligen gjorts i SkolFam-projekten. Dessa intensiva insatser - med

team bestående av skolpsykolog och specialpedagog som enbart arbetar med familjehemsplacerade barn - syftar till att förbättra placerade barns skolprestationer. Vid utvärderingar efter två år var resultaten från försöksverksamheterna i Helsingborg och Norrköping mycket goda (Helsingborgs stad, 2009; Tideman et al, 2011; Tordön et al, 2012). Liknande projekt pågår 2013 i ett tiotal svenska kommuner samt i Norge och Finland och SkolFam har blivit en reguljär verksamhet i Helsingborgs och Norrköpings kommun.

Det svenska Paired Reading-projektet är en replikering av en framgångsrik försöksverksamhet i England (Osborne et al, 2010). I en systematisk genomgång av internationell forskning om interventioner som syftar till att förbättra placerade barns skolresultat var detta en av nio insatser som utvärderats med goda resultat (Forsman & Vinnerljung, 2012). Liksom SkolFam är Paired Reading-programmet inriktat på att minska problemet med familjehemsplacerade barns underprestationer i skolan, men på ett annat och mindre resurskrävande sätt. Programmet siktar in sig på läsning specifikt, eftersom läsförmåga är tydligt kopplat till prestationer inom så gott som alla skolämnen (t ex Duncan et al, 2007; Gustafsson et al, 2010). Om barn blir bättre läsare ökar det med andra ord deras chanser i skolan generellt. Genom försöket med Paired Reading ville vi undersöka om man, genom att engagera familjehemsföräldrar i regelbunden läsning med placerade barn, kunde förbättra barnens läsförmåga. Många studier har belagt att föräldrars aktiva stöd har betydelse för barns skolprestationer och i synnerhet för deras läsutveckling (t ex Wennerholm Juslin & Bremberg, 2005). Paired Reading har prövats i andra länder med goda resultat för en rad olika grupper av barn (Brooks, 2007; Fitton & Gredler, 1996; Murad & Topping, 2000; Topping, 1986; Topping & Lindsay, 1992). I det brittiska försöket, som vi replikerat, ingick 35 familjehemsplacerade barn. Efter fyra månaders parläsning förbättrade barnen i genomsnitt sin läsförmåga motsvarande tolv månader/en årskurs (Osborne et al, 2010).

Från ”learning to read” till ”reading to learn”

I de första årskurserna utgör träning av läsförmåga ett *mål* i sig, men efter det är läsning ett *medel* för att kunna tillgodogöra sig kunskap. Eleven måste med andra ord ta steget från ”lära att läsa” till ”läsa för att lära”. Forskning visar att de elever som inte lärt sig läsa före årskurs 4 i stor utsträckning är samma barn som lämnar grundskolan med inga/ofullständiga/mycket dåliga betyg (Ritchie & Bates, 2013). Läsförmåga är således av största betydelse för att undvika skolmisslyckanden men påverkar också barnets psykosociala utveckling. Nestorn inom svensk pedagogisk forskning, professor Ingvar Lundberg (1934-2012) beskriver vikten av att kunna läsa på följande sätt.

”En förutsättning för att förstå texter är att man har ett tillräckligt ordförråd. Är texter obegripliga tenderar man att låta bli att läsa. Men bra läsare blir man om man läser mycket. Här förstärks således en god eller ond cirkel.

Ordfattigdom är inte bara en rent språklig fråga. Den är också ett uttryck för en bristfällig orientering i omvärlden. Ord och begrepp bringar ordning i en komplex och mångfacetterad värld, ger sammanhang och överblick. Den som saknar ord får också svårt att argumentera för sin sak, förklara, lägga tillrätta och lösa konflikter. Ordlöshetens vanmakt är nära besläktad med den okontrollerade aggressionen” (Lundberg, 2002, s 275).

Det Ingvar Lundberg förmedlar stämmer väl överens med kliniska erfarenheter; orden är människans främsta redskap. När språket utvecklas kan känslor symboliseras och behöver inte ageras ut i samma utsträckning. ”När Kalle började prata, slutade han att slåss” är ett vanligt uttalande bland föräldrar. Vid psykologisk testning i barnpsykiatri eller skola framkommer att flertalet ungdomar med beteendevårigheter har påtagligt lägre verbala än icke-verbala färdigheter, vilket skulle kunna utgöra en delförklaring till deras svårigheter (Plomin et al, 2002; Vygotskij, 1962). Tillgång till ett språk ger barn och ungdomar bättre möjligheter att lösa problem via samtal istället för via handling. Tillgång till ord öppnar möjligheter att förhålla sig till skeenden i livet på ett konstruktivt sätt. Vi citerar Märta Tikkanen: ”*Gång på gång har jag kunnat konstatera att det egentligen är först när jag har formulerat vad jag upplevt och vad jag känt, som jag vet vad jag har varit med om och vart jag är på väg*”.

Paired Reading och det svenska försöksprojektet

Paired Reading-metoden tar utgångspunkt i den betydelse föräldrars aktiva stöd har för barns skolprestationer och i synnerhet för deras läsutveckling (t ex Hattie, 2009; Nye et al, 2006). Metoden är enkel och baseras på att vuxna och barn läser regelbundet tillsammans, och på ett visst sätt. I vårt försök betydde det att de familjehemsplacerade barnen skulle läsa tillsammans med familjehemsföräldrarna i 20 minuter, tre gånger i veckan under fyra månader. I Paired Reading börjar barnet och den vuxne med att läsa högt tillsammans och fortsätter att göra det tills barnet ger signal om att hon/han vill läsa själv. När barnet stöter på problem med den självständiga läsningen återgår man till att läsa högt tillsammans igen tills barnet åter vill pröva själv. Efterhand läser barnet mer och mer på egen hand.

Under en utbildningsdag ledd av varje kommuns egen specialpedagog som arbetade i projektet fick familjehemsföräldrarna instruktioner för hur läsningen skulle gå till. Under programmets gång fanns veckovisa kontakter mellan familjehems-

föräldrarna och specialpedagogen i kommunen. De brittiska erfarenheterna visade att det var viktigt att kontinuerligt motivera familjehemsföräldrarna att verkligen genomföra lässtunderna (Osborne et al, 2010). För närmare beskrivning av hur lästräningen går till se bilaga. I bilagedelen finns också Femfingertestet som kan vara till hjälp för att välja bok på rätt svårighetsnivå samt en Läsdagbok som barnet kan föra för att se hur mycket han/hon läst under veckan.

Syftet med utvecklingsprojektet och utvärderingen var att testa och utvärdera metoden Paired Reading för familjehemsföräldrar och placerade barn i Sverige. Utvärderingen utgick från två enkla frågor:

- Är det möjligt att genomföra ett program där familjehemsföräldrar regelbundet och under en längre sammanhängande tid läser med de placerade barnen?
- Förbättrar Paired Reading barnens läsförmåga?

Genomförande av projektet

Försöksprojektet genomfördes i sju kommuner och leddes av specialpedagoger kopplade till projektet. Kommunerna rekryterades på flera sätt. Från Allmänna Barnhuset sida valde man ut tre kommuner som visat intresse för att göra något åt problemet med placerade barns dåliga skolprestationer. Dessa kommuner inbjöds att delta och samtliga tackade ja. Ytterligare tre kommuner aktualiserades via tidigare kontakter med forskarna. Slutligen tog en kommun kontakt med forskarna och bad att få vara med i projektet. I samtliga fall rör det sig alltså om kommuner där det fanns tydlig initial motivation för att delta i utvecklingsprojektet.

Kommunerna tog på sig att frigöra eller anställa en specialpedagog som skulle arbeta halvtid med projektet under sex månader. Halva lönen (för 50% tjänstgöring) för specialpedagogen finanserades av medel från Allmänna Barnhuset och Socialstyrelsen medan kommunerna själva stod för den andra halvan. Kostnaderna för själva utvärderingen täcktes av medel från Allmänna Barnhuset och Socialstyrelsen. Specialpedagogernas uppgifter var:

- att informera familjehemsföräldrarna om bakgrunden till och genomförandet av Paired Reading-försöket
- att utbilda familjehemsföräldrarna i Paired Reading-metoden
- att genomföra pedagogiska tester av barnen före och efter interventionen
- att övervaka genomförandet av läsningen och att samla in uppgifter om hur ofta barnen läste samt att vid behov hjälpa familjehemsföräldrarna att lösa problem, men framför allt att hålla uppe motivationen i familjehemmen.

Specialpedagogerna och de mest berörda tjänstemännen från socialtjänsten fick under två dagar utbildning i programmet av psykolog Julia Alfano som var en av centralgestalterna i det brittiska projektet. Specialpedagogerna fick också kontinuerlig handledning av Julia Alfano via e-mail, webforum och telefonkontakter. Efter ungefär hälften av projekttiden genomfördes en så kallad ”booster session”, det vill säga en återträff där Julia Alfano medverkade och där projektdeltagarna kunde ställa frågor och utbyta erfarenheter.

Metod

Utvärderingen har gjorts av Eva Tideman, docent vid Institutionen för psykologi, Lunds Universitet, Bo Vinnerljung och Marie Sallnäs (båda professorer vid Institutionen för socialt arbete, Stockholms Universitet) samt doktorand Hilma Forsman (också vid Institutionen för socialt arbete i Stockholm).

En före-efterstudie

Utvärderingen av programmet har genomförts i form av en före- efterstudie av barnens läsförmåga. Det fanns ingen jämförelsegrupp – varje barn var sin egen kontroll. Barnens läsförmåga mättes före programmets start (T1) och efter programmets genomförande fyra månader senare (T2) för att undersöka om det skett någon förändring mellan de två tidpunkterna. Samma uppsättning nationellt standardiserade och åldersnormerade test användes vid bägge tidpunkterna. Att testen är åldersnormerade innebär att resultaten för undersökningsgruppen kan jämföras med resultaten för en ”normalgrupp” av jämnåriga barn. Det finns alltså en jämförelsegrupp inbyggd i testnormernas konstruktion. Testresultaten gav också underlag för att beräkna hur mycket läsförmågan normalt borde ha utvecklats under den tid programmet pågick, en så kallad tidseffekt. I analysen av testresultaten (där vi jämför testvärden från T1 och T2) har alltså hänsyn tagits till den utveckling av läsförmågan som borde ha skett om barnen inte deltagit i projektet. I tabellerna som redovisas längre fram i texten anges detta som ”justerat T2-värde”.

Undersökningsgruppen

För att barnen skulle ingå i utvärderingsstudien fanns vissa inklusions- och exklusionskriterier. I en del fall valde kommunerna att ta med barn i projektet som uppfyllde något av exklusionskriterierna, men dessa ingår inte i våra analyser. Det vanligaste exemplet var barn som gick i årskurs 1, vilka ju inte förväntas kunna läsa och därmed inte på samma sätt dra nytta av metoden. Läsinlärning utvecklas dessutom i olika takt och metoden bygger på att barnet i någon utsträckning kan läsa.

Inklusionskriterier var:

- att barnet skulle gå i årskurs 2-6 i grundskolan
- barnet förväntades vara kvar i familjehemmet medan lästräningsprogrammet pågick
- att familjehemsföräldrarna skulle vara villiga att ta på sig uppgiften att läsa tillsammans med barnet
- att lästesterna skulle gå att genomföra, vilket uteslöt barn med mycket dåliga kunskaper i svenska

Exklusionskriterier var:

- att barnet gick i särskoleklass
att barnet gick i särskild dyslexiklass eller liknade (i praktiken rörde det sig om 1 barn)
- att barnet hade allvarliga beteendeproblem av sådant slag att hon/han rimligen inte kunde förväntas medverka i lästräningen (i praktiken berördes något enstaka barn av detta kriterium)

Innan den slutliga listan över projektbarn fastställdes, hade kommunerna kontakter i flera led med sina familjehem och diskuterade också med forskarna vilka barn som kunde anses uppfylla inklusionskriterierna. På vår ursprungslista hade vi inledningsvis 97 barn i årskurs 2-6. Av dessa föll 14 barn bort innan projektet startade. Skälen var huvudsakligen att placeringen bedömdes som, eller visade sig vara, instabil.

Bortfall

Från början ingick 83 barn men ett barn hoppade av projektet efter kort tid och för ett barn genomfördes inte testerna vid T2. Följaktligen ingick 81 barn i undersökningsgruppen. För dessa har vi testdata från både T1 och T2. Bortfallet består med andra ord av två barn (2,4%) vilket måste betraktas som mycket lågt.

Med hjälp av ett enkelt formulär samlade vi in bakgrundsuppgifter om barnen. Formuläret administrerades av specialpedagogerna i respektive kommun. I Tabell 1 presenteras grundläggande data om de 81 barn som ingår i studien. Med några undantag har barnens resultat inte analyserats i förhållande till bakgrundsvariablerna, eftersom antalet barn i undergrupperna blev för lågt.

Tabell 1. Deskriptiva data om barnen i undersökningsgruppen. Antal (procent), n=81.

<i>Variabel</i>	<i>Antal (procent)</i>
Pojkar	52 (64%)
Flickor	29 (36%)
Årskurs 2-3	34 (42%)
Årskurs 4-6	47 (58%)
Släkthem	16 (20%)
Konsulentstött hem	7 (9%)
<i>Antal biol barn i familjehemmet</i>	
Inga	46 (57%)
1-2	26 (32%)
3-4	9 (11%)
<i>Antal placerade barn i familjehemmet</i>	
1-2	51 (63%)
3-4	21 (26%)
5-7	9 (11%)
<i>Placeringstid i familjehemmet</i>	median 30 mån medel 44 mån
Grundskola f-mors högsta utbildn	12 (15%)
Grundskola f-fars högsta utbildn	16 (20%)
Barnet fött i Sverige	74 (91%)
Svenska ej hemspråk i biol hem	25 (31%)
Pågående åtgärdsprogram i skolan	31 (38%)

Av Tabell 1 framgår att pojkarna var i klar majoritet (64%) och att barn i årskurs 4-6 utgjorde en större grupp än barnen i årskurs 2-3. Var femte barn var placerat i släktinghem och nästan var tionde i ett så kallat konsulentstött familjehem (familjehemmet är rekryterat och stöds av bolag eller annan aktör än kommunen). I undersökningsgruppen fanns en hög förekomst av barn i familjehem med många andra placerade barn: 37 procent fanns i familjer med minst tre placerade barn. Medianbarnet hade varit i sitt familjehem 2½ år (30 mån). Men i gruppen ingick många barn med betydligt längre placeringstid. Genomsnittlig placeringstid var 44 månader, det vill säga närmare fyra år. Studien har med andra ord genomförts på mestadels långtidsplacerade barn. En knapp tredjedel hade annat språk än svenska som hemspråk i ursprungshemmet, men nio av tio var födda i Sverige. Närmare fyrtio procent hade någon form

av åtgärdsprogram i skolan. Det finns inga uppgifter för enskilda barn om vad dessa åtgärdsprogram innehåller. Vi vet bara att enligt skolans bedömning behövde barnet extra hjälp med sitt skolarbete i något avseende. I undersökningsgruppen var det 15-20 procent som hade en familjehemsmor eller familjehemsfar som var lågutbildad, här definierat som att mor/far hade grundskola som högsta utbildning.

Testförfarande och instrument

Samtliga pedagogiska test administrerades, före (T1) och efter interventionen (T2; fyra månader senare) av samma specialpedagog i respektive kommun. Plats för testningen varierade. Flertalet barn testades i skolan, andra i familjehemmet eller på socialkontoret. Inget barn var motvilligt att göra testerna och alla klarade att genomföra dem utan några större problem.

Kognitiv testning

En översiktlig begåvningscreening med hjälp av en kortversion av *WISC-IV* (Sattler & Dumont, 2004) gjordes vid både T1 och T2 för att undersöka om barnens begåvningsnivå hade betydelse för utfallet. Resultatet från begåvningsstestet har använts som bakgrundsvariabel. Ett deltest som mäter ordförråd har också används som utfallsvariabel (se längre fram i texten). Ett sekundärt syfte med *WISC-IV* testerna var att explorativt undersöka stabiliteten i detta test för försöksgruppen (jfr erfarenheterna från SkolFam-utvärderingarna, t ex Tideman et al, 2011).

Enligt praxis (Sattler & Dumont, 2004) valdes fyra av deltesten, ett från varje index i *WISC-IV*; Ordförråd (Verbal funktion), Matriser (Perceptuell funktion), Sifferrepetition (Arbetsminne) och Kodning (Snabbhet). Resultatet på dessa korrelerar approximativt 0.70 med resultatet som hade uppnåtts om samtliga deltest på skalan hade administrerats. För att klara skolgången framgångsrikt är läsförmåga och ett gott ordförråd förutsättningar. Efter förskoleåldern vidgas ordförrådet framför allt genom läsning (Ingesson, 2007; Stanovich, 1993). Projektet hade följaktligen ett indirekt syfte förutom att förbättra läsförmågan: att också utöka ordförrådet. Resultatet på deltestet Ordförråd, valdes därför som en av utfallsvariablerna.

Lästester

Varje barns läsförmåga bedömdes med en uppsättning pedagogiska test före och efter lästräningssprogrammet. Pedagogiska instrument för bedömning av läs- och skrivefärdigheter är med nödvändighet nationellt utformade. Eftersom läsförmågan förbättras med åldern måste i vissa fall olika åldersversioner av testen användas, beroende på vilken årskurs barnet går i. En inventering gjordes av tänkbara instrument. Efter samråd med erfarna specialpedagoger, logopedier och konstruktörerna av de mest frekvent använda metoderna valdes följande (se också Tabell 2):

LäSt - test i läsning och stavning för åk 1-5. Resultaten i LäSt uttrycks främst i läsålder som anger vilken ålder elevens läsförmåga motsvarar jämfört med den faktiska åldern (Elwér et al, 2011). LäSt valdes för samtliga barn i projektet:

- *Avkodning av ord* (LäSt Ord). Barnet ska korrekt och så snabbt som möjligt avläsa ett antal vanliga ord. Avläsning av ord visar om eleven har förmåga att läsa ortografiskt, det vill säga om hon/han kan känna igen hela ord eller delar av ord och sätta ihop dessa till hela ordets betydelse.
- *Avkodning av non-ord* (LäSt NonOrd). Barnet ska korrekt och så snabbt som möjligt avläsa ett antal nonord (låtsasord). Avläsning av nonord mäter i huvudsak alfabetisk läsning och är inte bara ett steg på vägen mot ortografisk läsning utan även en fortsatt viktig lässtrategi när man möter nya ord i en text. Den fonologiska förmågan är också en viktig faktor i utvecklingen av skriftspråket.

Läskedjor – i detta test anges resultatet uttryckt i stanineskalan (1-9, $m=5$, $sd=2$) och är fördelat på årskursnivå (Jacobson, 2011). Läskedjorna mäter olika aspekter av ordavkodningsförmåga, läsförståelse, lästeknik och visuo-motorisk snabbhet. Barnet ska korrekt och så snabbt som möjligt avläsa bokstäver, ord och meningar. Ur Läskedjor valdes i enlighet med rekommendationer i manualen:

- *Bokstavskedjor* (för barn i åk 2-3)
- *Ordkedjor* (för barn i alla årskurser)
- *Teckenkedjor* (för barn i åk 4-6)
- *Meningskedjor* (för barn i åk 4-6)

Testresultaten från Ordkedjor redovisas separat för barn i åk 2-3 respektive 4-6.

Läsförståelse med förmåga till bibehållen läsförståelse – mättes med *DLS* (Diagnostiskt Läs- och Skrivprov), deltesten *Draken i månskenet* och *Isbjörnens rike*, båda avsedda för åk 4-6 (Järpsten & Taube, 2011). Barnet läser tyst en sammanhängande text så snabbt som möjligt. I texten finns det parenteser med tre ord varav ett passar i sammanhanget; det rätta ordet ska markeras. Båda delproven är tillämpbara, medan det ena har en något lättare text. Vilket delprov som ges för att passa barnets färdigheter, bestäms av pedagogen. Barnens läsförståelse har mätts med samma testversion före och efter interventionen.

Tabell 2. Sammanställning av använda tester för barn i olika skolår.

Skolår	LäSt Avkodning Ord och NonOrd	Läskedjor Bokstavs- och Ord- kedjor	Läskedjor Tecken-, Ord - och Menings- kedjor	Läsförståelse Draken eller Isbjörnen	WISC Ordförråd Matriser, Sifferrepetition och Kodning
2	X	X			X
3	X	X			X
4	X		X	X	X
5	X		X	X	X
6	X		X	X	X

Efter den fyra månader långa interventionen, testades barnen på nytt. Vi kunde förvänta oss en viss utveckling av läsförmågan hos barnen – en tidseffekt – oberoende av medverkan i Paired Reading projektet. För att korrigera för den naturliga utvecklingen under de 16 veckorna som programmet pågick, kontrollerades i normtabellerna till de olika testen hur stor förbättring, uttryckt i råpoäng, som var att förvänta. Innan de statistiska beräkningarna gjordes, drogs denna summa på respektive test bort från resultaten vid uppföljningstestningen. Efter flera kontakter med testkonstruktörerna av de pedagogiska testen, beslöt vi att estimerade tidseffekten på följande sätt:

- I LäSt uttrycks resultaten i läsålder för respektive årskurs. Eftersom projektet pågick i knappt fyra månader minskar vi testvärdena vid T2 med 0.33, det vill säga 1/3 av ett år.
- För läskedjetesterna Bokstavskedjor, Ordkedjor, Teckenkedjor och Meningskedjor samt för läsförståelsetesterna minskade vi testvärdena vid T2 med två (2) poäng vilket efter samråd med testens konstruktörer är ett konservativt estimat av tidseffekten (vad barnen kan förväntas ha lärt sig under fyra månader utan någon extra träning).

Lästesterna är så kallade *diagnostiska tester* vid en tidpunkt (viss ålder, viss årskurs) och egentligen inte avsedda för att mäta utveckling över tid. Lästesterna är dessutom standardiserade efter hela läsår, inte månadsvis, Detta gav oss en del initiala

problem i analysarbetet och ledde till att vi vände oss till testernas konstruktörer för vägledning. Begåvningsstestet WISC-IV är standardiserat efter ålder uttryckt i år och månader vilket gör att resultaten har den naturliga förbättring som förväntas med åldern, inbyggd. Däremot kan resultaten påverkas av en så kallad test/re-test effekt, det vill säga att barnet får ett bättre resultat genom att testet görs om inom en relativt kort tid. Denna effekt är emellertid försumbar när det gäller deltestet som mäter ordförråd.

Statistisk analys

Skillnader mellan T2 och T1 har prövats statistiskt med hjälp av traditionell T-test av medelvärden, efter att testvärden för T2 justerats för estimerade förväntade tidseffekter. Urvalet är för litet för någon form av multivariatanalys. Istället gjordes grova bivariata analyser av eventuella skillnader mellan olika undergrupper bland projektbarnen. Vi har räknat skillnader mellan T1/T2 som *statistiskt signifikanta* om signifikansvärdet varit lägre än 0,05 ($p < 0.05$, det vill säga mindre än 5 procents chans att resultat beror på slumpen). *En tendens* till förbättring är definierat som $p < 0.05 - < 0.10$, det vill säga att det är 5-10 procents chans att resultatet är slumpmässigt. Förbättringar över tid där skillnaden är $p > 0.10$ (chansen är 10 procent eller mer att det är ett slumpmässigt resultat) benämns som *en svag tendens*.

Programmets genomförande

Familjehemsföräldrarna ombads att varje vecka fylla i ett formulär med uppgifter om hur ofta/hur mycket de läst tillsammans med barnet under veckan och om de inte hade läst enligt programmet, vad det i så fall berodde på. De fick också varje vecka ange hur de tyckte att metoden fungerat och vem av föräldrarna som stått för läsningen (se bilaga). I specialpedagogernas arbete ingick att samla in formulären men också att ha regelbunden kontakt med familjehemsföräldrarna för att se hur läsningen gick och för att hjälpa till att lösa eventuella problem. Vi har uppgifter om hur det gick med läsningen för 74 av de 81 barnen i studien (här är bortfallet 9%).

I stort sett har läsningen genomförts som förväntat (se Tabell 3). En stor andel (43%) hade sammanlagt läst minst 47 gånger, det vill säga som mest missat ett enstaka lästillfälle under de 16 veckorna programmet pågick (3 ggr/vecka i 16 veckor = 48 ggr). I denna grupp finns många barn som läst betydligt oftare. Nästan hälften av alla medverkande barn (47%) har i genomsnitt 39 rapporterade lästillfällen, vilket innebär att familjen/barnet ibland hoppat över läsningen, men i det stora hela genomfört programmet (2-3 ggr/vecka). Endast en liten grupp (7 barn/9%) hade läst mindre än 2 gånger per vecka.

Tabell 3. Hur gick läsningen? Antal (procent), n=74.

	Genomförda lästillfällen	Rapporterat svårigheter
Läst 3 ggr/vecka eller mer (> 47 ggr)	32 (43%)	4 (5%)
Läst 2 till 3 ggr/vecka (32-46 ggr)	35 (47%)	12 (16%)
Läst mindre än 2 ggr/vecka (<32 ggr)	7 (9%)	5 (71%)
Totalt	74	21 (28%)

När det gäller hur läsningen gått (se Tabell 3), har upprepade svårigheter rapporterats för 28 procent, det vill säga för drygt vart fjärde barn. Problem med att motivera barnet, konflikter mellan barn och familjehemsföräldrar och svårigheter att följa Paired Reading-metoden är sådant som vållat problem. Som framgår av Tabell 3 finns ett samband mellan problem med läsningen och antal

lästillfällen. Bland de som läst mindre än 2 gånger per vecka har en klar majoritet (71%, 5 av 7 barn) rapporterat svårigheter, jämfört med bara ett fåtal (5%) i gruppen som läst 3 gånger eller mer. Förutom svårigheter med läsningen har faktorer som sjukdom, umgänge med barnens biologiska föräldrar och resor/semester uppgetts som anledningar till missade lästillfällen.

Resultat

I Tabell 4 visas barnens resultat på två deltester ur LäSt, som uttrycker barnens förmåga i uppnådd läsålder. Tabellen visar barnens poäng på avkodning av så kallade non-ord det vill säga "låtstas-

ord" (LäSt NonOrd) respektive på avkodning av "riktiga" ord (LäSt Ord) före (T1) och efter (T2) programmets genomförande.

Tabell 4: Testresultat för läsålder (år), LäSt NonOrd och LäSt Ord, jämförelser T1/T2, medelvärde, standardavvikelse (SD) och signifikansnivå (p), n=80/78.

Test	N	T1		Just T2 (-0.33)		T-test T2/T1
		Medelvärde	S.D	Medelvärde	S.D	p
LäSt NonOrd Läsålder	80	9.69	2.40	10.31	1.47	0.001
LäSt Ord, Läsålder	78	9.71	2.68	10.29	1.49	0.006

Siffrorna innebär att genomsnittsbarnet under de fyra månader som projektet varade, höjde sin läsålder med 11,4 mån¹ på LäSt NonOrd och b) 10.9 mån² på LäSt Ord, det vill säga runt sju månader mer än förväntad utveckling över tid. Skillnaderna mellan T2 (efter justering för förväntad tidseffekt) och T1 är klart statistiskt signifikanta (även efter uppdelning åk 2-3 och åk 4-6 (visas ej i tabell).

Av våra tester är LäSt det som mest liknar det test, Salford Sentence Reading Test, (Bookbinder et al, 2002; som användes vid utvärderingen av det engelska försöket Osborne et al, 2010). Resultaten är mycket snarlika. I England höjde genomsnittsbarnet sin läsålder med 12 mån efter fyra månaders intervention (utan justering för förväntad tidseffekt), men de hade vid T1 klart lägre värden än de svenska barnen, det vill säga ett sämre utgångsläge och sannolikt därmed mer att vinna på interventionen.

¹ 9.69 vid T1, 10.31 + 0.33 vid T2 (ojusterat)

² 9.71 vid T1, 10.29 + 0.33 vid T2 (ojusterat)

Tabell 5. Resultat för övriga lästester, jämförelser T1/T2, medelvärde, standardavvikelse (SD) och signifikansnivå (p), n= 19-81.

Test	N	T1		T2		T-test T2/T1
		Medelvärde	S.D	Medelvärde	S.D	p
Årskurs 2-6						
WISC-IV Ordförråd, Skaloäng	81	8.05	2.81	9.17	3.00	0.000
Årskurs 2-3				Just T2 (-2 p)		
Bokstavskedjor, Råpoäng Förbättr T2/T1: n=18 (62%)	29	31.34	6.59	33.28	7.19	0.029
Ordkedjor, Råpoäng Förbättr T2/T1: n=19 (56%)	34	17.03	7.90	18.65	9.45	0.026
Årskurs 4-6				Just T2 (-2 p)		
Teckenkedjor, Råpoäng Förbättr T2/T1: n=27 (61%)	44	21.86	5.05	23.09	6.26	0.019
Ordkedjor, Råpoäng Förbättr T2/T1: n= 24 (52%)	46	16.59	6.66	17.67	7.73	(0.089)
Meningskedjor, Råpoäng Förbättr T2/ T1: n=21 (50%)	42	21.55	9.66	22.76	9.53	(0.119)
Läsförst Draken, Råpoäng Förbättr T2/T1: n=14 (56%)	25	12.84	7.38	13.92	8.13	(0.103)
Läsförst Isbjörnen, Råpoäng Förbättr T2/T1: n=9 (47%)	19	16.05	7.32	17.05	7.61	(0.232)

Resultaten i Tabell 5 för WISC-IV är uttryckta i skaloäng (m=10, sd=3) medan övriga värden är uttryckta i råpoäng. Samtliga poäng är justerade för barnets ökade ålder vid T2.

Som visas i Tabell 5 så har barnens ordförråd (mätt med deltestet Ordförråd i WISC-IV) förbättrats påtagligt. Skillnaden mellan T2 och T1 är starkt statistiskt signifikant ($p=0.000$), även efter uppdelning i åk 2-3 och åk 4-6 (visas ej i tabell). Barnen i åk 2-3 har som grupp förbättrat sina resultat på Bokstavs- och Ordkedjetesterna. Dessa förbättringar är också statistiskt signifikanta, trots att det rör sig om en liten grupp (n=29 resp. 34; $p=0.029$ och 0.026). Om en skillnad är statistiskt signifikant eller ej beror till viss del även på urvalets storlek. Ju mindre urvalet är, desto större skillnader krävs för att uppnå signifikans.

För de äldre barnen i åk 4-6 är resultaten på testerna i tabellen mer blandade, även om alla siffror i Tabell 5 pekar på förbättringar. För Teckenkedjor är skillnaden T2/T1 robust statistiskt signifikant

($p=0.019$) medan det för Ordkedjor endast finns en tendens ($p=0.089$). Testresultaten för Meningskedjor och läsförståelsetesterna Draken och Isbjörnen visar på förbättrade råpoäng, men skillnaderna T2/T1 är inte signifikanta och ska betraktas som en svag tendens till förbättring. För båda läsförståelsetesterna är det små grupper som analyseras (n=25 resp. 19) vilket gör det svårare att erhålla signifikanta skillnader.

Vi har även gjort enkla analyser för att undersöka om det fanns noterbara skillnader i resultaten mellan olika undergrupper (visas ej i tabeller):

- *Pojkar och flickor* – vi fann inga märkbara könskillnader även efter att vi delat upp dem efter årskurs.
- *Yngre och äldre barn (åk 2-3 vs. 4-6)* – helhetsbilden (se Tabell 4 och 5) är att de yngre barnen visade något större förbättringar, främst när det gällde Läskedjetesterna.

- *Begåvningsnivå* – det fanns inga tydliga skillnader mellan barn som vid kortversionen av WISC-IV visade tecken på svag begåvning (totalt approximativt IQ <85) och övriga barn. Oavsett begåvning förefaller läsinterventionen ha haft gynnsamma effekter.
- *Barn som läst mycket under projekttiden och barn som läst mindre* – det var få barn som hade läst påtagligt lite vilket gjorde att vi prövade andra gränser för mycket/lite läsning. Oavsett var vi satte gränsen fann vi inga tydliga skillnader, vilket tyder på en slags golveffekt. Den stora majoriteten barn verkar ha läst tillräckligt för att metoden skulle göra nytta.

Tabell 6: Förändringar WISC- IV/kortversion, approx totalt IQ, jämförelser T1/T2, n=81.

Totalt IQ	T1		T2	
	n	%	n	%
<85	44	54%	29	36%
>85	37	46%	52	64%
	(81)		(81)	
<70	10	12%	5	6%
>70	71	88%	76	94%
	(81)		(81)	

I Tabell 6 visas några tänkvärda resultat från kortversionen av WISC-IV vid T1 och T2. Vi har först delat upp resultaten efter indikationer på *svag begåvning* enligt klinisk praxis eller ej (<85 vs >85 Q-poäng) och efter gränsen för misstänkt kognitiv funktionsavvikelse (utvecklingsstörning) som definieras som approx. lägre än 70 IQ-poäng). Vi ser i tabellen att andelen som *enligt testresultaten* kunde rubriceras som ”svagbegåvade” sjönk mellan T1 och T2 (från 54% till 36%) och gruppen som rent poängmässigt kunde förmodas att uppfylla testkriterierna för misstanke om utvecklingsstörning halverades från tio till fem barn. Inget barn passerade

dess två gränsvärden ($p < 85$, $p < 70$) i motsatt riktning, mellan T1 och T2, det vill säga ingen gick till mer lågpresterande grupp. De förbättrade resultaten på kortversionen av WISC-IV förklaras huvudsakligen av bättre resultat på Ordförrådstestet. Det är inte sannolikt att barnens generella kognitiva kapacitet har förbättrats genom medverkan i Paired Reading-projektet. Men resultaten är en nyttig påminnelse om att kognitiv testning av socialt utsatta barn tenderar att producera avsevärt mindre stabila resultat än för ”normalgruppsbarn” i samma ålder. Samma fenomen noterades i SkolFam-försöken (t ex Tideman et al, 2011).

Diskussion

I sju kommuner genomfördes ett försök med Paired Reading, en svensk replikering av ett framgångsrikt engelskt försök att förbättra läsförmågan hos familjehemsplacerade barn. Försöket gick ut på att familjehemsföräldrarna utbildades i en enkel läsmetod – Paired Reading/parläsning – och att de därefter skulle läsa med barnen i 20 minuter/dag 3 gånger i veckan under en period av 16 veckor. Försöket utvärderades genom att vi testade barnens läsfärdigheter före/efter (T1/T2) försöket och jämförde resultaten. I jämförelserna minskades de uppnådda testvärdena vid T2 med ett estimat av tidseffekten, det vill säga den naturliga förbättring av läsfärdigheten som kan antas ha skett under de fyra månaderna projektet pågick, oavsett interventionen. Dessutom samlade vi in veckovis information om hur läsningen gick i familjehemmen. Rapporten baseras på analyser av 81 placerade barn som gick i årskurserna 2-6 (8-12 år). Huvuddelen var långvarigt placerade i familjehem.

Den första frågan vi ställde var: *Är det möjligt att genomföra ett program där familjehemsföräldrar regelbundet och under en längre sammanhängande tid läser med de placerade barnen?* Ja, det är möjligt. Bortfallet var mycket lågt (2.4% bland de som påbörjade försöket) och enligt familjehemmens rapportering läste den stora majoriteten (90%) minst mellan två och tre gånger/vecka, det vill säga de hade enligt vår bedömning genomfört

programmet på ett godtagbart sätt. Men denna typ av intervention fungerar inte utan stöd utifrån. Specialpedagogerna var i kontinuerlig kontakt med familjehemsföräldrarna och den veckovisa inrapporteringen av läsningen har sannolikt bidragit till att hålla motivationen uppe under de 16 veckor programmet pågick. För familjehemsföräldrarna har det handlat om att införliva stunder för läsning i det dagliga livet. För att göra det kontinuerligt över fyra månader behövde en del familjehem uppmuntran och stöd. Specialpedagogernas arbete har sannolikt haft en avgörande betydelse för programets genomförande. Det har också haft betydelse att ett inklusionskriterium var att familjehemsföräldrarna var villiga att ta på sig läsuppdraget under de 16 veckorna. Vi hade alltså ett positivt urval. Vi vet inte hur programmet skulle fungerat om de deltagande kommunerna hade krävt att alla familjehemsföräldrar skulle delta.

Den andra frågan vi ställde var: *Förbättrar Paired Reading barnens läsförmåga?* I Tabell 7 sammanfattas resultaten. Tabellen har fyra kolumner som anger vilket test som användes och resultat T1/T2: ”tydlig förbättring” (statistiskt signifikant), ”tendens till förbättring” (statistisk tendens; $p \geq 0.10$) och ”svag tendens till förbättring” (bara en svag tendens till förbättring). Alla testresultat från T2 har minskats med en estimerad förväntad tidseffekt.

Tabell 7. Sammanfattning av resultaten

Test	Förbättring T2 jämfört med T1		
	Tydlig förbättring	Tendens till förbättring	Svag tendens till förbättring
Årskurs 2-3			
Läst NonOrd/Läsålder	X		
Läst Ord/Läsålder	X		
WISC-IV Ordförråd	X		
Bokstavskedjor	X		
Ordkedjor	X		
Årskurs 4-6			
Läst NonOrd/Läsålder	X		
Läst Ord/Läsålder	X		
WISC-IV Ordförråd	X		
Teckenkedjor	X		
Ordkedjor		X	
Meningskedjor			X
Läsförståelse Draken			X
Läsförståelse Isbjörnen			X

När förändring mäts i läsålder (LäSt NonOrd och LäSt Ord) var förbättringen i genomsnitt ca 11 månader, när vi räknar på alla barn oavsett årskurs. Med andra ord: för varje månad som investerades i programmet växte barnens läsfärdigheter med knappt tre månader. Det innebär 1,7 månads ”nettoförbättring” efter borträknad ”naturlig utveckling”. Oavsett ålder/årskurs förbättrades också ordförrådet markant, mätt med deltestet Ordförråd i WISC-IV. Förbättringarna på dessa tre tester är statistiskt signifikanta även efter uppdelning i åk 2-3 och åk 4-6.

De andra två testerna som administrerades till de yngre barnen i åk 2 och 3 – Bokstavskedjor och Ordkedjor – visade också på signifikanta förbättringar över tid. Det innebär att de yngre barnen förbättrade sitt ordförråd och sin läsförmåga enligt samtliga fem tester (WISC-IV Ordförråd, LäSt NonOrd, LäSt Ord, Bokstavskedjor och Ordkedjor; Tabell 7).

Förutom LäSt NonOrd/LäSt Ord och WISC-IV Ordförråd gavs ytterligare fem tester till de äldre barnen i åk 4-6. Ett visade en statistisk signifikant förbättring vid T2 (Teckenkedjor), ett visade en tendens till förbättring (Ordkedjor) och tre visade på svaga tendenser till förbättring (Meningskedjor och läsförståelsetesterna Draken och Isbjörnen). Vi summerar resultaten för de äldre barnen: förbättringar på fyra tester, en klar tendens till förbättring på ett test och svaga tendenser till förbättring på tre tester (Tabell 7).

Förmodligen har yngre barn mer att vinna på en så pass kort intervention. Det är i lågstadiet, inte minst i åk 2, som förmågan att läsa flytande och förstå innehållet, tar särskild fart. Inom exempelvis det finska skolväsendet har man fört specialpedagogresurser till lågstadiet, för att så många barn som möjligt ska erövra läsandets konst tidigt och därefter klara ”reading to learn”.

Det är troligt att äldre barn som nått en viss läsnivå behöver en längre intervention för att förbättringar ska framträda tydligare. Ju äldre barnen är, desto fler intressen konkurrerar om tiden efter skoldagen och det kan vara svårare att skapa motivation för läsning.

Vi fann inga skillnader mellan pojkar och flickor och inte heller mellan dem som vid T1 enligt WISC-IV hade svagare kognitiv förmåga (IQ<85) jämfört med andra barn.

Jämförelser med det engelska försöket

Det engelska försöket (Osborne et al, 2010) började med 68 barn 6-11 år men analyserna baseras på data för endast 35 barn. De brittiska forskarna hade stora svårigheter att få in testdata vid T2 eftersom testerna administrerades av lärare på barnens skolor. Många familjehem slutade läsa på grund av omplaceringar, skolbyten eller av andra skäl. Det svenska försöket hade ett mycket litet bortfall, både vad gällde barn och testdata. En trolig förklaring är dels den regelbundna kontakten mellan specialpedagogerna och familjehemmet och dels att det var projektets specialpedagoger som genomförde testerna (både före och efter lästestningen).

I det brittiska försöket användes bara ett test, vilket gav ett estimat på läsålder. Det kan i princip jämföras med testen LäSt NonOrd och LäSt Ord som vi använt. Dessa två tester är delvis annorlunda än det engelska testet men ger bra estimat av barns läsålder. I England ökade barnen med 12 månader i läsålder, i Sverige med 11 månader (utan justering för tidseffekt). Redovisade data från det engelska försöket pekar dock på att de engelska placerade barnen läste sämre vid T1 än de svenska - utrymmet för förbättringar var troligen avsevärt större. Det är också tänkbart att det större bortfallet i England bestod av barn där läsningen inte fungerat, medan i vårt försök tog sig nästan alla familjehemsföräldrar och barn sig igenom läsningen, inte minst tack vare stödet från specialpedagogerna. Vi använde fler tester än de engelska forskarna och täckte därmed in fler aspekter av läsfärdighet, vilket talar för att de svenska resultaten sannolikt är robustare än de engelska. I det engelska försöket fann man de största förbättringarna hos de barn som hade sämst testvärden initialt. Vi har inte sett en liknande tendens i de svenska resultaten.

Begränsningar

Utvärderingsdesignen – pre/post mätningar med åldersnormerade och standardiserade instrument – är självfallet svagare än en experimentell design med kontrollgrupp som avtäcker orsakssamband. Men eftersom vi har justerat för den förbättring av läsförmåga som kan antas ske på grund av ökande ålder är resultaten enligt vår mening både lovande och intressanta. En enstaka studie är dock en otillräcklig grund för slutsatser om hur bra en metod är. Det behövs replikeringar och utvärderingar – idealt med experimentell design – innan vi vet med säkerhet om Paired Reading är ett verksamt program för svenska familjehemsplacerade barn.

Implikationer för praktiken

Paired Reading, som metod för att stödja familjehemsplacerade barn, har många sympatiska drag. Den riktar sig mot svaga läsfärdigheter, vilket är en dokumenterad riskfaktor för att misslyckas i skolan (t ex Leseman & de Jong, 1998) – som i sin tur är en determinant för placerade barns långsiktiga utveckling (Berlin et al, 2011; Vinnerljung et al, 2010). Att stödja placerade barn i deras läsförmåga kan med andra ord beskrivas som ”rätt inriktning för rätt målgrupp”. Vidare är själva lästräningssmetoden lätt att lära ut. Vi har efter försöket ett halvt dussin skickliga specialpedagoger i Sverige som är väl insatta i metoden, som har lärt ut den till familjehemsföräldrar och som har drivit ett framgångsrikt försök under lokalt ledningsansvar. De kan med andra ord, om det är praktiskt möjligt, hjälpa andra intresserade kommuner att starta nya försök.

Metoden är inte beroende av en manual och är inte förenad med andra kostnader än de som avser personal och tester. Programmet förutsätter inte certifiering eller dyra licenser, vilket är fallet med en del behandlingsprogram som importerats från främst USA. I den svenska introduktionen av Paired Reading ställde välvilliga och positivt intresserade kollegor i England upp och gav oss mycket hjälp till självkostnadspris. Nya lokala försök är relativt lätta att initiera och utvärdera med pre/post mätningar, på det sätt som vi gjort. De flesta specialpedagoger är förtrogna med de lästester som vi använt. Det kan dock vid nya försök med Paired Reading vara lämpligt att utifrån våra erfarenheter diskutera vilka tester som ger mest användbara resultat och vilka som kan ransoneras bort.

Genomförandet av Paired Reading-projektet innebär att vi nu har en metod för lästräning av familjehemsplacerade barn som utvärderats med positiva resultat. Metoden kan användas i både mindre och större kommuner och kan utvärderas relativt enkelt. Vi har en modell för en både utvärderad och utvärderingsbar familjehemsföräldrautbildning, även om Paired Reading bara täcker en del av vad familjehemsföräldrar måste känna till och engagera sig i. Utvärderade familjehemsföräldrautbildningar är sällsynta i ett internationellt perspektiv (Everson-Hock et al, 2011) och saknas såvitt vi vet i Sverige.

Referenser

- Berlin M, Vinnerljung B & Hjern A (2011) School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care. *Children and Youth Services Review*, 33, 2489-2494.
- Bookbinder GE, Vincent D & Crumpler M (2002) *Salford Sentence Reading Test* (Revised). London: Hodder Education.
- Brooks G (2007) *What works for children with literacy difficulties? The effectiveness of intervention schemes* (3rd ed). London: Department for Children, Schools and Families.
- Duncan GJ, Claessens A, Huston AC, Pagani LS, Engel M, Sexton H et al (2007) School readiness and later achievement. *Developmental Psychology*, 43, 1428-1446.
- Elwér Å, Fridolfsson I, Samuelsson S & Wiklund C (2011) *LäSt: Test i läsning och stavning*. Stockholm: Hogrefe/Psykologiförlaget.
- Everson-Hock ES, Jones R, Guillaume L, Clapton J, Goyder E, Chilcott J et al (2011) The effectiveness of training and support for carers and other professionals on the physical and emotional health and well-being of looked-after children and young people: A systematic review. *Child: Care, Health and Development*, 38, 162-174.
- Fitton L, & Gredler G (1996) Parental involvement in reading remediation with young children. *Psychology in the Schools*, 33, 325-332.
- Forsman H & Vinnerljung B (2012) Interventions aiming to improve school achievements of children in out-of-home care: a scoping review. *Children and Youth Services Review*, 34, 1084-1091.
- Gustafsson JE, Allodi MW, Alin Åkerman B, Eriksson C, Eriksson L, Fischbein S et al (2010) *School, learning and mental health: A systematic review*. Stockholm: Health Committee, Royal Swedish Academy of Sciences.
- Hattie J (2009) *Visible Learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge.
- Helsingborgs stad (2009) *Skolprojekt inom familjehemsvården: Resultatrapport och projektbeskrivning*. Helsingborg: Helsingborgs stad.
- Ingesson G (2007) *Growing up with dyslexia: Cognitive and psychological impact and salutogenic factors*. Lund: Institutionen för psykologi, Lunds Universitet.
- Jackson S (1994) Educating children in residential and foster care. *Oxford Review of Education*, 20, 267-279.
- Jacobson C (2011) *Läskedjor*. Stockholm: Hogrefe/Psykologiförlaget.
- Järpsten B & Taube K (2011) *DLS Handledning*. Stockholm: Hogrefe/Psykologiförlaget.
- Leseman PPM & de Jong PF (1998) Home literacy: Opportunity, instruction, cooperation, and social-emotional quality predicting early reading achievement. *Reading Research Quarterly*, 33, 294-319.
- Lundberg I (2002) Att inte förstå det man läser. I Söderholm Carpelan K & Runquist W (red). *Ung med tung social problematik* (s. 263-281). Stockholm: Statens institutionsstyrelse (SIS).
- Murad CR & Topping K (2000) Parent as reading tutors for first graders in Brazil. *School Psychology International*, 21, 152-171.
- Nye C, Turner H & Schwartz J (2006) *Approaches to parent involvement for improving the academic performance of elementary school age children*. Campbell Systematic Reviews, 2006:4.
- Osborne C, Alfano J & Winn T (2010) Paired reading as a literacy intervention for foster children. *Adoption & Fostering*, 34, 17-26.
- Plomin R, Price TS, Dale PS & Stevenson J (2002) Associations between behaviour problems and verbal and nonverbal cognitive abilities and disabilities in early childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43, 619-633.
- Ritchie SJ & Bates TC (2013) Enduring links from childhood mathematics and reading achievement to adult socioeconomic status. *Psychological Science*, 24, 1301-1308.
- Sattler J & Dumont R (2004) *Assessment of children*. San Diego: J Sattler Publ.
- Stanovich K (1993) Does reading make you smarter? Literacy and the development of verbal intelligence. *Advances in child development and behavior*, 24, 133-180.

- Tideman E, Vinnerljung B, Hintze K & Isaksson AA (2011) Improving foster children's school achievements: Promising results from a Swedish intensive study. *Adoption & Fostering*, 35, 44-56.
- Topping K (1986) Effective service delivery: Training parents as reading tutors. *School Psychology International*, 7, 231-236.
- Topping KJ & Lindsay GA (1992) Paired reading: A review of the literature. *Research Papers in Education*, 7, 199-246.
- Tordön R, Axelsson U, Nordin Rappestad C, Windelhed E & Wiman-Olsson M (2012) *Projektrapport SkolFam®2*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Vinnerljung B, Berlin M & Hjern A (2010) Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling. I *Social rapport 2010* (s 227-266). Stockholm: Socialstyrelsen.
- Vinnerljung B & Hjern A (2011) Cognitive, educational and self-support outcomes of long-term foster care versus adoption: A Swedish national cohort study. *Children and Youth Services Review*, 33, 1902-1910.
- Vinnerljung B, Öman M & Gunnarson T (2005) Educational attainments of former child welfare clients: A Swedish national cohort study. *International Journal of Social Welfare*, 14, 265-276.
- Wennerholm Juslin P & Bremberg S (2005) *Bättre skolresultat med ökat föräldrainflytande*. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut.
- Vygotskij LS (1962) *Thought and language*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press.

Bilagor

Parläsning – ett utvecklingsprojekt under 2012 mellan familjehemsföräldrar, praktiker och forskare

Till Dig som är Familjehemsförälder

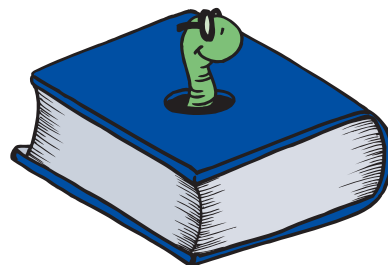
Till dig som är Familjehemsförälder

Stort och varmt tack för att Du är med i utvecklingsprojektet *Parläsning*.

Målet är helt enkelt att barn ska bli bättre på att läsa. Forskning från hela världen har entydigt visat på starka samband mellan barns läskunnighet och deras skolresultat. Ett andra mål är följaktligen att barnen som medverkar i projektet ska klara sig bättre i skolan.

Metoden *Parläsning* är välkänd inom pedagogiken. Vårt projekt bygger på erfarenheter från England där ett liknande försök med familjehemsplacerade barn fick mycket goda resultat. Det handlar om att ni läser tillsammans 20 minuter/dag, tre dagar i veckan, under fyra månader. Det ska göras på ett visst sätt och Du kommer att få en dags träning i metoden innan ni sätter igång

För att vi ska kunna utvärdera projektet kommer vi att genomföra läs- tester med Ditt barn. Vi testar före projektets start och sedan upprepas detta test efter projektets avslutning (projektet pågår i 16 veckor). Har det blivit några förbättringar när det gäller barnets läsförmåga och har ordförståelsen ökat?

Vi kommer be dig att en gång/vecka fylla i en blankett avseende hur mycket ni läst under veckan och även svara på ett par frågor om hur det har gått. Blanketten skickas sedan till den specialpedagog som leder försöket. Specialpedagogen kommer att ge Dig träning i metoden och kommer att finnas till hands för er för att svara på frågor eller ge råd.

Detta är första gången som Parläsning prövas i någon av de skandinaviska länderna – så Du är pionjär i arbetet med att utveckla metoder för att hjälpa familjehemsplacerade barn att bli bättre på att läsa.

Projektet har sin bas i barnets hemkommun men bedrivs med stöd från Allmänna Barnhuset och Socialstyrelsen. Marie Sallnäs och Bo Vinnerljung, båda professorer i Socialt Arbete vid Stockholms Universitet, står för den vetenskapliga ledningen.

Än en gång hjärtligt tack för att Du vill vara med.

Marie Sallnäs
Professor

Bo Vinnerljung
Professor

Bodil Långberg
Kanslichef för Allmänna Barnhuset

Samarbetspartners:

Huddinge kommun

Kontaktperson: Britta Sellerholm

britta.sellerholm@huddinge.se

Jönköpings region inkl. Värnamo och Nässjö

Kontaktpersoner:

Karin Hannus karin.hannus@jonkoping.se

Ann-Christin Skälemark ann-christin.skalemark@nassjo.se

Linköpings kommun

Kontaktperson: Kristina Flink

kristina.flink@linkoping.se

Sundbybergs kommun

Kontaktperson: Birgitta Zaar

birgitta.zaar@sundbyberg.se

Västerås kommun

Kontaktperson: Pernilla Sjöstrand

pernilla.elisabeth.sjostrand@vasteras.se

GUIDE till PARLÄSNING

🕒 **När ska jag göra parläsning??**

Försök så gott Du kan 15-20 minuter om dagen

- minst tre dagar i veckan, gärna mer

🕒 **Var ska jag göra parläsning?**

Det är viktigt att hitta en plats där det är tyst och lugnt.

Det är svårt att läsa om det händer en massa saker runt Dig och barnet och om ni störs av mycket ljud. Håll Er borta från TV, radio och musik (stäng av apparaterna om de finns i samma rum där ni ska läsa). Använd en plats i bostaden där det är bekvämt för er båda.

🕒 **Vad ska jag göra innan vi börjar?**

Det är bra om Du och Ditt barn börjar med att diskutera bokens titel och bilderna på omslaget/baksidan.

Fråga barnet t ex

"Vad tror du boken handlar om?"

Viktigt: Kom överens om en signal/ett tecken som barnet ska använda för att visa att hon/han vill läsa högt själv, till exempel en knackning å bordet eller på boken.

HUR MAN GÖR

Steg 1:

- 🕒 Sätt Dig med Ditt barn på en lugn och tyst plats
- 🕒 Se till så att ni båda kan se sidorna i boken och att ni båda lätt kan följa med i texten.

Steg 2:

- 🕒 **Börja med att läsa högt tillsammans med Ditt barn (båda läser högt).**
- 🕒 Om Ditt barn läser ett ord fel, peka på ordet och uttala det korrekt.
- 🕒 Be Ditt barn upprepa ordet. Fortsätt läsa högt tillsammans..

Steg 3:

- 🕒 **När barnet knackar på bordet eller boken, slutar Du läsa högt men barnet fortsätter. Du följer tyst med i texten som Ditt barn läser.**

Steg 4:

- 🕒 Om barnet läser ett ord fel – eller tvekar inför ett ord i mer än fem sekunder – peka på ordet och uttala det korrekt.
- 🕒 Be barnet upprepa ordet på rätt sätt.
- 🕒 När barnet har uttalat ordet rätt, börja igen med att läsa högt tillsammans.

Steg 5:

- 🕒 Fortsätt läsa högt tillsammans tills barnet ger signalen att han/hon vill läsa själv.
- 🕒 Om barnet läser fel igen, gå tillbaka till steg 4.

Kom ihåg!

Det är ofta svårare för vuxna än för barn att lära sig nya saker. I Parläsning är det ofta svårt för vuxna att vänja sig vid ett par moment:

1. När Ditt barn läser ett ord fel ska Du bara säga ordet på korrekt sätt. Sedan ska barnet bara upprepa vad Du sagt. Du ska inte försöka få barnet att "kämpa" med ordet och Du ska inte "ljuda" ordet för barnet (tex ka-non-ku-la).

Efter att

Ni läst:

2. Det är viktigt att barnet får beröm av Dig när ni läser.

- 🕒 Påminn barnet att anteckna vad ni läst och hur mycket ni läst.
- 🕒 Kryssa i blanketten Du fått, anteckna gärna kortfattat hur det gick så att Du kommer ihåg det när Du pratar med specialpedagogen.

FEM-FINGER-TESTET

1. Välj en bok som Du vill läsa.
2. Bläddra till en sida mitt i boken.
3. Läs sidan högt för Dig själv så att Du märker när det kommer svåra ord.
4. Varje gång Du kommer till ett ord Du inte kan – håll upp ett finger. Nästa svåra ord som Du inte kan – håll upp ett finger till.
5. Om Du har alla fem fingrarna uppe innan sidan är slut – ta en annan bok. Just nu är den nog för svår för Dig
6. Om Du inte har ett enda finger uppe när sidan är slut – då är boken nog för lätt för Dig. Fundera på att välja en annan bok.
7. Om Du har
 - mindre än fem fingrar uppe
 - men mer än ett fingerdå har Du nog hittat en bok som kan göra Dig bättre på att läsa.

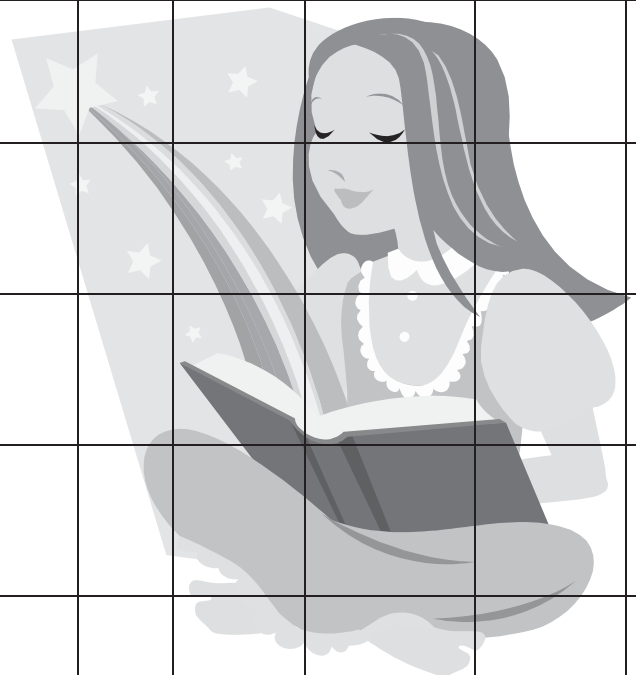
Trevlig Läsning!

Läsdagbok

Namn.....

Läsdagbok

Sätt ett klistermärke som visar vilka dagar du har läst.									
Måndag									
Tisdag									
Onsdag									
Torsdag									
Fredag									
Lördag									
Söndag									

Parläsning – veckoöversikt

Datum: _____ Veckonummer (1-16): _____

1. Kryssa för de dagar Du/Ni läst tillsammans med barnet och fyll i antalet minuter (cirka) för dessa lästillfällen:

Dagar	Har läst	Antal minuter
Måndag		
Tisdag		
Onsdag		
Torsdag		
Fredag		
Lördag		
Söndag		

Om Du/Ni läst med barnet färre än tre gånger under veckan och/eller mindre än 20 minuters läsning vid varje tillfälle, vad berodde det på?

2. Vem har i huvudsak läst med barnet under veckan?
(Markera det svarsalternativ som stämmer bäst.)

Familjehems mamman *Familjehems pappan* *Läsningen har delats jämnt*

3. Hur har det gått att följa parläsningmetoden under veckans läsning?
(Markera det svarsalternativ som stämmer bäst.)

Huvudsakligen bra *Blandat* *Huvudsakligen dåligt*

Övriga kommentarer:

Barnhusets senast utgivna böcker

(Kan laddas ner från Barnhusets hemsida)

Krisbemötande för tonåringar som blivit utsatta för våldtäkt/Krisgrupp för behandling av våldtagna tonåringar - två handböcker i en bok, 2013, Eva Zachrison

Från krisande organisation till "krisorganisation" – Kvalité i socialt barnavårdsarbete genom ökad personalstabilitet, 2012, Anna-Lena Lindquist

Unga som skadar sig genom sex, 2012, Linda Jonsson, Åsa Lundström Mattsson

Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige - en nationell kartläggning 2011, Staffan Janson, Carolina Jernbro, Bodil Långberg

Mötets Magi- om samspelsbehandling och vardagens välgörande möten, 2011, Kerstin Neander

Mod och mandat - Ny lagstiftning stärker barn som anhöriga. Har vi modet att möta dem? 2011, Märten Jansson, Anne-Marie Larsson, Cecilia Modig

Barnhusets senast utgivna rapporter

(Kan laddas ner från Barnhusets hemsida)

Hur upptäcker BUP våld i nära relationer? 2013, Ole Hultman

Skolprojekt inom Familjehemsvården, projektrapport SkolFam 2, 2012, Rikard Tordön, Ulla Axelsson, Celia Nordin Rappestad, Eva Windelhed, Mia Wiman-Olsson

Föräldrar med kognitiva svårigheter – att bryta ny mark. Erfarenheter från Uppsala län, 2012, Linnea Bruno

Stöd till barn som upplevt att mamma utsätts för våld – erfarenheter från en studie av barn som deltagit i Bojens grupprogram, 2012, Delrapport 3, Kjerstin Almqvist, Anna Georgsson, Karin Grip, Anders Broberg,

Böcker och rapporter utgivna tidigare finns på Barnhusets hemsida www.allmannabarnhuset.se

Forskning visar att hur barn lyckas i skolan är den enskilt viktigaste faktorn för hur det går senare i livet. Vi vet också att familjehemsplacerade barn får sämre betyg än sina jämnåriga och underpresterar i förhållande till sina förutsättningar. Att ge barn i samhällsvård systematiskt stöd i skolarbetet är därför nödvändigt om vi vill förbättra deras framtidsutsikter. SkolFam är ett exempel på en framgångsrik modell som prövats i Sverige under flera år och som uppvisat goda resultat.

I den här rapporten redovisas resultaten från ett utvecklingsprojekt i sju kommuner där familjehemsplacerade barn lästränats med hjälp av Paired Reading (parläsning). Paired Reading är en strukturerad metod som tränar läsförmågan hos barn genom att en vuxen (i det här projektet familjehemsföräldern) läser tillsammans med barnet regelbundet under fyra månader. Läsförmåga som är av största betydelse för att undvika skolmisslyckanden.

Projektet har genomförts i samarbete mellan de sju kommunerna (Linköping, Västerås, Jönköping, Värnamo, Nässjö, Huddinge, Sundbyberg), Stiftelsen Allmänna Barnhuset samt forskare vid Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet och Institutionen för psykologi vid Lunds universitet. Forskarna (rapportförfattarna) har ansvarat för och genomfört utvärderingen av projektet som har finansierats genom anslag från Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Socialstyrelsen samt med medel från de deltagande kommunerna.

Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling i arbetet med barn och ungdomar i utsatta livssituationer. Barnhuset ger anslag till socialt inriktad barn- och ungdomsforskning, driver egna utvecklingsprojekt, anordnar konferenser och seminarier för att sprida kunskap samt ger ut böcker och rapporter i aktuella frågor.

Böcker och rapporter kan beställas från www.allmannabarnhuset.se